

vrst romanov bistvu novele naravnost nasprotuje. In značilno je, da svoj pojem o noveli osvetljuje Ungern-Sternberg prav z „Uporom v Cevennih“, eno tistih Tieckovih novel, ki jih moramo po obsegu in zgradbi prištevati romanom. Od novele zahtevamo, da se omeji na en sam motiv; po svoji koncentraciji se približuje drami. To pojmovanje odločilno sega v sam stil novele „Die Zerrissenen“: kakor v Tieckovih novelah je tu več dejanj, ki se le rahlo in ne enotno zvežejo. Kakor Tieck rabi tudi Ungern-Sternberg obliko potovanja, da brez nasilja naniza posamezne dele novele.

Še neko drugo osnovno črto Tieckovih novel najdemo pri Ungern-Sternbergu: prevladovanje pogovorov. Diskusija o neki temi je pri Tiecku često stržen novele. Tako tudi v noveli „Die Zerrissenen“ pogovori ne služijo toliko razvoju značajev in fabule, ampak so sami sebi namen. Tieck in Ungern-Sternberg se ujemata v zahtevi po čudovitem; a zaman iščemo pri Ungern-Sternbergu one tako pomembne, pri Tiecku ostro izražene zahteve po preokretu, ki predstavlja dinamični moment novele. V opravičilo mu bodi rečeno, da se Tieck sam ni preveč držal svojih načel; v marsikateri njegovi noveli tega preokreta ni.

Naposled nastopa Ungern-Sternberg kakor Tieck proti nesimpatičnim časovnim pojavom: tercijalstvu, lažiromantiki, Mladi Nemčiji. Kakor Tieck pobija Ungern-Sternberg čudeže in čudežno romantiko; vsi pojavi te vrste dobé v noveli naravno pojasnilo.

V marsičem se Ungern-Sternberg tudi oddaljuje od Tiecka, n. pr. v pretiranem občudovanju klasicističnega 18. stoletja. Toda pri vseh svojih velearistokratskih zahtevah ni brez mladonemških potez.

(Konec prih.). — Peter Pajk.

KNJIŽEVNA POROČILA

Dva angleška romana: Robert L. Stevenson: Ugrabljen (angl. Kidnapped). Roman. Prigod Davida Balfourja prvi del. Tiskovna zadruga. 1932. 288+4 str. Zemljevid in nekaj pripomb o škotskih uporih. Oprema ing. arch. J. Omahen.

Doslej smo imeli v slovenskem prevodu „Otok zakladov“ (Treasure Island), ki nam je razodel Stevensona kot nenavadno očarljivega pripovednika. Malo je pisatelj, ki bi znali zapeljivo in vendar iskreno kot on primakniti očem zapadnega človeka ves čar eksotičnih dežel. Toda njegova domišljija se ni kopala samo v valovih tropične luči, ki vabi k brezdelju in razkošju v senčnatih zatonih, vgreznjenih med bujnimi šopi kokosovih palm. Stevenson je sin škotske zemlje, ki jo pozna do zadnjega kotička v vsem njenem puščobnem in skalovitem veličastju, v vseh njenih dobrih in nedobrih odnošajih. Poleg Davida Balfourja, ki je že angliciziran Škot in ne zna stare gelske govornice, in Allana Brecka, ki je borec za pravice stare keltske rase, prebivajoče v škotskih hribih, kjer se je podobno kakor v naši Črni gori ohranila razdelitev v rodove (clans), nam je Stevenson mimogrede naslikal v kratkih, a čudovito točnih potezah celo kopo ljudi iz najrazličnejših socialnih krogov, ki v teku povesti oživljajo romantične scenerije in se udeležujejo izredno napetih dogodkov. Naslikal nam je z izredno plastiko vrsto pejzažev z morskega obrežja in iz osrčja

gora, tako da nas, ko sledimo Davidu Balfourju po njegovih zapletenih potih, venomer spremlja močni vonj škotske zemlje, v katerem se zlivajo duh morja, ozon gozdov in fino, komaj dojemljivo dehtenje resnatih planin.

Stevenson sicer pravi v „Posvetilu“, da ima knjiga le ta namen, da izneveri pazljivost kakega mladega gospoda njegovemu Ovidiju, vendar je sadež, ki nam ga je odtrgal pisatelj z drevesa svoje domišljije, tako sočen in vonjiv, da bo poživil tudi starega deda, ako le ima še toliko zob, da ugrizne vanj. Še bolj pa bi bil Stevenson zadet, rekoč, da bo tisti mladi gospod med čudovitimi dogodivščinami prejel ko Ovidija pozabil fiziko, geologijo, kemijo in druge znanosti, kajti kaj je bolj prirodno kot to, da se človek, ujet med neizprosno ravne ograje razuma, zasanja v svet čistega naključja? Saj tako si tudi moremo razlagati razmah pustolovskega romana v zadnji četrti minulega stoletja, ko je bilo treba uiti strogosti realizma in pozerstvu naturalizma. Industrijska civilizacija tedanje Anglije si je iskala oddiha v neobičajnem obeležju zgodovinskega romana, ki je časovno, pa tudi krajevno, odmaknjen od sodobnosti (Blackmore, Shorthous). Tedaj se je pojavil na sporedni cesti seveda tudi povratak v keltsko starodavnost, saj je bila ta snov zlasti potomcem Keltoz dobrodošla in dosegljiva. Izmed sajastih dimnikov svojih tovarn se je Anglež predal tudi motrenju neslutnih lepot vzhodnoazijskih kultur (Lafcadio Hearn). Nastala je nova romantika. Iz tega vzdušja in pa iz tradicije, ki jo za starejšo dobo predstavlja Defoe s svojim „Robinsonom“, je izšel Stevenson.

„Prigode Davida Balfourja“ so označene za roman. Ta oznaka pa je bolj zunanega značaja in ne ustreza tradicionalnemu pojmu romana, katerega stržen je vedno le ljubezenska zgodba. V našem romanu pa se zaljubljeni nikjer ne shajajo in ne razstajajo. Le enkrat prekriža Davidovo pot deklet, ki bi moglo v njem vzbuditi intimna čuvstva, vendar ga burja dogodkov odnese naprej in tako uniči vsakršno možnost, da bi v njem vzniknila strast ali sublimno doživetje.

Pravi pravcati roman d'aventures, čigar domovina je v Angliji in ki je tu ohranil vse priznake svoje literarne rase, ne ceni posebno visoko čuvstvenega ter intelektualnega izživljanja, izvirajočega iz ljubezenskih zapletljajev. Najčistejši vzor takega romana je „Robinson“. Pustolovski roman je 99 odstotkov epike. Njegov predhodnik v starodavnosti je „Odiseja“. Pripovednik ali junak je navadno potnik, vojak, trgovec ali osvajač, včasih pa tudi človek, ki ga čisto naključje dvigne iz tečajev in ga zaluči med nepoznani svet. Kaj pogosto je njegova apanaža precejšen delež naivnosti. Njegovo nemirno življenje, ki ga nasproti življenjskim pojavom tako pogosto označuje neka nenasitna goltnost, ga leta in leta spravlja v zavisnost od kar najbolj mnogoobraznih dogodkov, ki ga pehajo v žalost in stisko, kesneje pa ga zopet dvigajo na solnčne višine sreče in zadovoljstva. Neprestano premikanje iz kraja v kraj ter nenehni stik s naravo sta ga naučila uživati mamljivost nepričakovanega in novega ter čar neizčrpnega bogastva od božje roke ustvarjenih pokrajinskih kulis.

Opajanja s poezijo naključja je do neke mere lastno vsakemu človeku ter biva v nas kot izraz atavističnih kompleksov izza časov blodnega življenja naših davnih prednikov. Vendar ima pripovedovanje takih zgodb največ uspeha pri ljudeh, ki so v veliki meri ohranili v sebi primitivno sposobnost naslade nad bogastvom in pestroto zunanjih oblik življenja, nad čutnim in ne miselnim doživljanjem sveta. Introspekcija ostaja v pustolovskem romanu

pri svojih začetkih. Njen razvoj zahteva mirnejšega načina življenja, kontemplacije, zapiranja oči, prekapljevanja prvobitnih življenjskih snovi v neotipljive hlape misli in čuvstev. Človek pa, ki hiti skozi svet, najsi bo pustolovec, potnik, zavojevatelj, mornar — recimo tudi otrok, ki v čolnu podobni zibelki prihaja na svet, da bi odkril njegova čuda — ustavlja svoje zanimanje ali na lepotah prirode, na dejstvomovanju ali pa na slučajnem, na prvi videz nerazumljivem in zato čudežnem spletanju dogodkov.

Zato je pustolovski roman zlasti domena mladine. Njena duševnost je še primitivna in se v največji meri omejuje na čutne zaznave, na čuvstva ugodja in neugodja, ki te zaznave spremljajo, ter na najpreprostejše oblike mišljenja, ki morejo biti močne, vendar ne posebno subtilne ali zasenčene s tenčicami drugih doživljajev. Zato je mladina v pustolovskem romanu našla sebi adekvatno hrano, ki jo more brez težav in z največjim pridom prebavljati. Kri, ki živo polje v njenih razvijajočih se žilah, jo tira v gibanje in dejstvomvanje ter ji opremja duha s predstavami, ustrezajočimi temu dejstvu. Spoznavanje materialnega sveta, ki je zanjo še skrivnost, ležeča onstran domačih gora, jo neodoljivo vabi v daljave. Takim nezavednim gonom je pustolovski roman primerna literatura in ima na tej stopnji mladostnikovega razvoja tudi svoj vzgojeslovni pomen. Zato mladina kaj rada posega po spisih Julesa Vernea in Karla Maya, ki sta domišljijo celih generacij opremila z dotlej še neznanimi elementi.

Vendar pa je pustolovski roman, ki se zna z okusom izogibati banalnostim prostaške domišljije, tudi odraslemu bralcu dobrodošla knjiga. To velja zlasti za pričujoči prevod, v katerem se mikavnost Stevensonovega pripovedovanja nad vse srečno združuje z dovršenostjo Levstikovega prevoda. Njegovo delo je zahtevalo mnogo pozornosti in finega čuta za barvitost Stevensonovega sloga. Dialektičnih vložkov seveda ni mogel preliti v slovenščino, kar pa prevodu gotovo prav nič ne škoduje in je drugačna rešitev povsem izključena. Preverjeni smo, da nam bo mojster Levstik tudi drugi del „Prigod“ poslovenil tako dovršeno kot prvi in se že vnaprej veselimo izrednega literarnega užitka.

Joseph Conrad, Senčna črta (angl. Shadow Line). Tiskovna zadruga. 1931. 154 str. Oprema ing. arch. J. Omahen.

Življenje Josepha Conrada je bilo vse do njegove starosti ena sama velika, burna in pisana prigoda. Njegova pisateljska pota so prirodno vodila k pripetljajskemu romanu. Conrad je mornar, ki je v 20 letih plovbe s svojimi ladjami razoral vse oceane sveta, se dotaknil vseh obal, se boril z vsemi vetrovi, se opajal ob slikovitosti vseh kontinentov in povsod spoznaval človeško dušo, ujeto v bela in barvasta telesa. Vendar je manj romantičen kakor Stevenson. To se zrcali tudi v tem, da je šel doživljat svoja stara leta v Anglijo, dočim se je Stevenson umaknil pod konec življenja na otoke južnega morja. Tudi nima tistega idealnega optimizma, ki tako zelo približuje Stevensona duši mladostnika ali človeka, objokujočega izgubljeni raj. V Conradu slutimo za naturalističnim pesimizmom otožno slovansko dušo, ki bega po svetu zaradi same sebe, ne pa zaradi sveta in njegovih čarov.

Zato se Conradov pripetljajski roman temeljito loči od Stevensonovega. V „Prigodah Davida Balfourja“ dobiva izraz, kot smo že rekli, hlastanje po vrtoglavi kombinaciji med ljudmi in njihovimi značaji na eni ter prirodo, njenim čarom pa tudi tiranijo na drugi strani. Nad vsem tem bogatim snovnim

prekipevanjem pa zveni kot odmev njegovega optimizma zagotovilo, da mora biti čednost nagrajena, krivica izglajena, hudobneža pa da mora zadeti pravična kazen. Vendar se ta nauk ne oznanja s prižnice, marveč nam ga skoraj neopazno primika ves potek dogodkov. Pri Conradu pa stoji v ospredju človek s svojo krizo, s svojo skrito bolečino. Življenje zanj v splošnem ni lepo, Conrad je pesimist, saj ga življenje ni naučilo gledati dogodkov skozi pisane naočnike. Vendar smatra Conrad, da je najboljša tista življenjska filozofija, ki zahteva, da se človek prebije s silo volje skozi težave in nadloge. Zato nam s stisnjenimi zobmi pripoveduje, kaj ga je doletelo, ko je prekoračil ekvator življenja.

V „Senčni črti“ nam je Conrad podal roman življenjske krize moža, ki se ob senčni črti svojih dni (shadow line = ekvator) zave, da so z zatonom mladosti stopile predenj nove naloge, da si mora najti novega udejstvovanja. Motno zasluti, da mu ni več obstanka na dosedanem podrejenem mestu. Notranji viharji ga dvignejo iz dosedanjih tečajev. Ne more si še reči, kaj naj začne, naj se li vrne domov, se poroči ali oprime posla, ki ne bo mornarski. V njem so nakopičene take energije življenja, da s tem bogastvom v sebi ne more več omahovati na podrejenem mestu. Počasi je dozorel v polnega moža in ta zrelost ga usposablja za poveljnika, za gospodarja.

Ne gre mu seveda za to, da bi se vdal goltanju življenja, to je že za njim, temveč da bi objektiviral moč svojega značaja, silo svoje volje, suverenost svojega razuma. V to krizo se vplete blago naključje. Poverijo mu iznenada ladjo, izroče mu kapitansko pismo. Njegove tajne nade so izpolnjene. Psihološki kompleks, pod katerim je doslej trpel, se bo zadovoljivo razrešil v obvladovanju samega sebe in v obvladovanju objektivnega, stvarnega in ljudskega sveta.

In zares mora biti zavest takega obvladovanja čudežno življenjsko zdravilo in posebej še v mornarskem vzdušju. Kolika radost nad tem, da se ti pokorava ladja, starodavni proizvod človeškega izkustva, dokaz njegovega poguma in razuma; dana ti je možnost, da se udariš z groznimi silami prirode — in jih premagaš. Sladka ti je zavest, da se ta lesena gmota, iztesana v eleganten plavaški trup, okriljena s celim registrom belih jader, ki prestrezajo vetrovom pot, uklanja tvoji volji, volja pa da se sklada s tvojim razumom, ladja da s svojimi blodnjami po morjih hrani, oblači, greje in radosti človeštvo, da si kot poveljnik broda mož, h kateremu se steka nešteto niti človeške civilizacije. Čudovita zavest, vredna, da ji človek žrtvuje vse svoje moči in da pozabi udobnosti meščanskega življenja.

Umetnost Josepha Conrada nas uvaja v intimnost mornarskega sveta. Tu jasno čutimo njegovo strokovno in pisateljsko suverenost. Njegove zaznambe ladijskih podrobnosti, morske scenerije, mornarskih in kolonijskih tipov, družabnega življenja v angleških pristanih, kjer se sestajajo kapitani, krmarji, inženjerji, idealni, delavni fantje in propalice, te zaznambe torej so nedosegljive. Conradova najmočnejša plat so slike vnanjega sveta, ki so pri njem tako močno podane, da jih moramo še dolgo po čitanju nositi v sebi: bela jadra, blesk morja, šopi kokosovih palm, medli odsev polirane opreme v kajuti, rdeči žar pipe v temini, krik galeba nekje v zraku, svist vetra v konopcih, temnomodra barva oči, škropot valov ob ladijskih bokih ter še tisoč drugih podrobnosti, ki napravljajo čutni čar zemlje in človeštva, take dojme zna Conrad z redkimi, toda mojstrsko izbranimi besedami pričarati tako rekoč pred naše

telesne oči. V tem se približuje svojim francoskim učiteljem, zlasti Maupassantu in Flaubertu.

Prodiranje v globino človeške duše se mu v čisti misli ne podaja. Psihološka fakta najbolj srečno notira v kratkih zgoščenih zaznambah njihovih reakcij na čutnih korelatih, to je v pojavih in kretnjah človeškega telesa, v dojemljivih izrazih čuvstva, volje in misli. Zdi se nam zato, da slika življenje le na površini. Vendar ga slika točno in barvito. Podobe in sozvočja, ki se pred nami porajajo, nam ustvarjajo čaroben videz sveta in življenja. Ta površina življenja je tako mojstrski podana, da čitatelj, ki z avtorjem duhovno občuje, lahko pogodi duševne korelate pod njo v globini. Seveda zavisi to od bistrosti njegovega pogleda in od razkošja njegove duhovitosti. Zato je vtis Conradovih romanov lahko dokaj različen. So ljudje, ki v svoji okorelosti ostajajo na površju in kljub želji ne vidijo nič drugega nego vsakdanjost in ne znajo ceniti umetnosti, s katero je pisatelj v svojo drobno mrežo tako spretno ujel to vsakdanjost, da nam vzbuja dojem razčlenjenosti, urejenosti in mogočnosti kozmosa.

„Tiskovna zadruga“ je seznanila s Conradom širše plasti slovenskih čitalcev, ki doslej niso imeli prilike čitati ga v izvorniku, s tem, da jim je poklonila prevod njegove „Senčne črte“. Prevod je čudovito skladen. Mirni ton pripovedovanja in bogati, izbrušeni jezik mojstra Župančiča zares kar najbolj pravilno odražata tudi v slovenskem prelivu Conradovo osebnost. Prav srečno je Župančič nabral v besednem zakladu naših pomorščakov množico tistih mornarskih strokovnih izrazov, ki pri nas Slovencih iz izvestnih razlogov niso narodna last, ter nam tako pokazal, kje naj oplojamo v primeru potrebe svojo jezikovno domišljijo, preden se odločimo za drzne neologizme. J. Prezelj.

Mihajlo Pupin: Od pastirja do izumitelja. I. del. S pisateljevim dovoljenjem prevel Pavel Brežnik. Izdala in založila Vodnikova družba v Ljubljani. 1931.

Čudovita je bila življenjska pot mladega srbskega študenta iz neznane vasice Idvor v Banatu, ki ga je preko šolanja v Pančevem in Pragi privedla l. 1874. v daljno Ameriko, kjer je izkusil vse težave mladega greenhorna (zelenca), ki jih je pa premagal z mladostno energijo, z vero v samega sebe in močnim hoteljem skoraj igraje. Postal je študent columbijske univerze v New Yorku in s tem se je pričela strma pot navzgor, ki ga je vedla do vedno večjih uspehov; postal je svetovno znan izumitelj in profesor univerze Columbijе, na kateri je začel svoje študije.

Prvi del njegovega življenjepisa, ki je doživel v Ameriki v sedmih letih sedemnajst izdaj in ki je preveden v francoščino, nemščino, švedščino, japonščino in sedaj slovenščino, obsega njegovo življenje od najnežnejše mladosti do zaključka študij na cambridgeski univerzi. Pisan je prisrčno in preprosto, v lahko razumljivem jeziku, brez slehernih izumetničenj. Zato tudi močno učinkuje na bralca in mu ne dá, da bi knjigo odložil, dokler je ni prebral do kraja, dasi se morda včasih ne strinja s prisateljevimi izvajanji (n. pr. o ameriški demokraciji, ki je močno idealizirana). Poudariti pa moramo zlasti pisateljevo pravico-ljubnost in svobodoljubnost, kakor tudi njegovo zavest srbstva, ki vzbuja v človeku globoko spoštovanje. Tu bi se mogel mnogo naučiti slovenski inteligent, ki se marsikdaj sramuje svojega slovenskega porekla, če je dosegel v tujini večje uspehe.

Knjigo je prevel in ji napisal kratek uvod Pavel Brežnik. Prevod je v splošnem dober, razen številnih nepotrebnih srbohrvatizmov. Zakaj pa je prevel naslov knjige „From immigrant to inventor“ z „Od pastirja do izumitelja“, pa mi ni razumljivo. Morda zaradi večje privlačnosti? Tega tej knjigi res ni potreba! — Naslovna stran predstavlja sliko avtorja in je zelo učinkovita.

Prav je, da je knjiga izšla tudi v slovenščini; iz nje se bo marsikdo lahko mnogo naučil, obenem pa je vsaj skromna zahvala za Pupinovo posredovanje na mirovni konferenci leta 1919. v Parizu, ki nam je rešilo Bled.

Vinko Košak.

PREGLEDI

KNJIGE IN ČASOPISI

Rudolf Badjura, *Smuška terminologija*. II. pomnožena in izpopolnjena izdaja. Strani 18. Samozaložba. Cena 8 Din.

Vsa mogoča društva in „saveze“ imamo, ki se ukvarjajo s smučarstvom, in kar črno jim je članstva. Kadar nam pa hočejo kaj povedati, store to v jeziku, ki spominja na Koseskega stavkovne in besedne potvore veselega spomina. In to kljub temu, da si je ustvaril slovenski narod prav v tej stroki — zima in sneg in borba z njima — tako popolno izrazoslovje, kakor ga nima bržčas noben drug narod v Evropi, razen Rusov in — morda? — Skandinavcev.

Badjura je človek dela. Iskal in našel je izrazov tam, kjer so jih iskali in našli vsi tisti, ki so ustvarjali naše pismo in našo knjigo: pri slovenskem kmetu in pastirju. Z veččo marljivostjo je zbral samo v tej ozki jezikovni panogi 503 izraze in rekla.

Nekatere teh besedi in rekel so brezprimerne v svoji preprosti nazornosti: sneg se ponuja, nov sneg poprhone, komaj za seme ga je še, pridelani —, končasti sneg, nagnani plaz, smuški svet, podvès, jug zalaga, megla trdo stoji, voljan svet, debela zima.

Mimogrede pripominjam: Smukniti naravnost za „Schussfahrt“ ni točno, ker smuka naravnost tudi tisti, ki pluži. Pra-

vilna se mi zdi beseda „zdrk“, ki jo priporoča Tuma. Seveda „zdrkniti“ (glagol!), ne morda „v zdrku smukniti“. Isto velja glede besede drža (pod točko 462.): torej ne „drža je pokončna“, razen če gre za čisto pojmovno opredelitev, temveč „po koncu se drži“. Termos je zgolj patentirano ime za eno vrsto izolirnih steklenic. Niti malo ne dvomim, da imenujejo bloški očanci kolec debeli drog, s katerim si pomagajo krmariti. Zato pa še ne gre, nazivati istotako lahke, včasih celo pisano pobarvane smučarske palčice iz bambusa. Sicer pa imenujejo naši ljudje palice, tudi dolge močne hribovske, okovanke. Prav tako ne razumem, zakaj ne bi imenovali lesa od smučk s pravo slovensko besedo deska ali deščica.

Vešč jezikoznalec utegne prigovarjati še tej ali drugi besedi in obliki. Zaradi stvari same naj se oglasi! Knjižica pa naj gre svojo pot med vse tiste, ki hočejo imeti naš jezik čist in svež, in zlasti še med vse tiste, ki jim je lepota zimske narave pravo doživetje duše in telesa.

Dr. Mrak.

Koledarji. — *Mariborski koledar 1932*. Izdala in založila Nabavljalna zadruga državnih uslužbencev v Mariboru, r. z. z o. z. Za uredniški odbor N. I. Vrabl. Koledarja, ki je prav za prav namenjen le ožjemu krogu zadržnikov, ne bi omenjali, če bi ne bilo v njem troje prispevkov, na katere je treba opozoriti, in sicer